

Міністерство освіти і науки України
Департамент науки і освіти Харківської обласної державної адміністрації
Комунальний заклад «Харківська обласна Мала академія наук
Харківської обласної ради»

Відділення економіки
Секція: економіка та економічна політика

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН В УКРАЇНІ

Роботу виконала:

Смольнікова Вікторія Михайлівна,
учениця 11 класу комунального закладу
«Харківський ліцей № 146 Харківської міської
ради», вихованка Комунального закладу
«Харківська обласна Мала академія наук
Харківської обласної ради»

Наукові керівники:

Боровик Марина Вікторівна, професор кафедри
менеджменту і публічного адміністрування
Навчально-наукового інституту економіки і
менеджменту Харківського національного
університету міського господарства імені О.М.
Бекетова, доктор економічних наук, професор;
Жогло Юлія Сергіївна, вчитель географії
комунального закладу «Харківський ліцей
№ 146 Харківської міської ради», спеціаліст
вищої категорії, старший учитель

Харків – 2024

ВПЛИВ МІГРАЦІЇ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИЙ СТАН В УКРАЇНІ

Смольнікова Вікторія Михайлівна, Харківське територіальне відділення МАН України; Комунальний заклад «Харківська обласна Мала академія наук Харківської обласної ради»; комунальний заклад «Харківський ліцей № 146 Харківської міської ради»; 11 клас; м. Харків;

Боровик Марина Вікторівна, професор кафедри менеджменту і публічного адміністрування Навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова, доктор економічних наук, професор;

Жогло Юлія Сергіївна, вчитель географії комунального закладу «Харківський ліцей № 146 Харківської міської ради», спеціаліст вищої категорії, старший учитель.

Актуальність роботи: обумовлюється збройним вторгненням Російської Федерації на території України, що спричиняє міграцію з місць проживання з метою безпеки власного життя кожної людини. Така міграція завжди мала значний вплив на соціально-економічний стан в Україні.

Метою науково-дослідної роботи є *дослідження міграції та її впливу* на соціально-економічний стан в Україні в умовах воєнного вторгнення. Завдання дослідження: проаналізувати теоретичні основи формування та впливу міграції в межах та за межами українського кордону, та незаконно вивезених громадян на територію Російської Федерації, в умовах воєнного вторгнення, на соціально-економічний стан в Україні. Запропонувати варіанти покращення ситуації.

Теоретичне значення отриманих результатів полягає в можливості покращення соціально-економічного стану України в умовах воєнного вторгнення.

Практична значущість отриманих результатів полягає у визначенні варіантів покращення економіки України в умовах воєнного вторгнення та в післявоєнний час для країни.

Ключові слова: міграція, причини міграції міграційні процеси, напрямки міграції, збройний конфлікт, внутрішньо переміщені особи.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. АНАЛІЗ МІГРАЦІЇ, ЇЇ ВИДІВ ТА ДЖЕРЕЛ ПОХОДЖЕННЯ	6
1.1. Сутність та зміст поняття «міграція»	6
1.2. Походження міграції	9
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНО- ЕКОНОМІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ	12
2.1. Внутрішньопереміщені особи: розміщення та працевлаштування ..	12
2.2. Міграція українців за кордон та їх повернення	14
2.3. Протизаконне вивезення громадян України на територію РФ.....	18
ВИСНОВКИ	22
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	26

ВСТУП

Актуальність теми роботи. Міграційні потоки є так званим індикатором реакції населення на економічному, політичному, соціальному житті будь-якого суспільства. І саме розмір, напрямки та масштаби таких процесів певною мірою свідчить про стабільність суспільного розвитку в країні або нестабільність [3, с.8]. Міграція в Україні була завжди, люди шукали кращого місця для себе у цьому світі: або у межах своєї країни, або за межами кордону, але станом після подій 2014 та 2022 років вона збільшилася. Причиною цього є збройна агресія Російської Федерацією. Через бойові дії, що призвели до руйнації осель, критичної інфраструктури та великої загибелі населення, людям необхідно було мігрувати за кордон або в межах країни. Станом на сьогоднішній день бойові дії продовжуються. Частина населення мігрує у країни ЄС з метою кращого, та спокійного життя [17]. За прогнозами Ради ЄС, внаслідок міграції чисельність населення України може скоротитися на 24 – 33 %. Це може залежати перш за все від тривалості бойових дій та нестабільної роботи критичної інфраструктури. За офіційними даними «Національного інституту стратегічних досліджень», з початку активної фази збройної агресії Російської Федерації кількість населення України вже зменшилася на 6,7 млн осіб [15]. Тоді постає питання хто буде жити в Україні після перемоги? Бойові дії на території України обумовили переміщення значних мас населення. До найбільш поширеної внутрішньої трудової міграції додалась внутрішньо вимушена міграція та міграція українців за кордон. Це підтверджує актуальність теми даного дослідження.

Метою роботи є дослідження міграції та її вплив на соціально-економічний стан в Україні в умовах воєнних дій.

Об'єктом дослідження є процес міграції.

Предметом дослідження є передумови та закономірності виникнення міграції.

Відповідно до зазначеної мети були поставлені та вирішені наступні **завдання**:

- дослідити сутність та зміст поняття «міграція»;
- розглянути причини походження міграції;

- охарактеризувати внутрішньо переміщених осіб, та розглянути особливості їх розміщення та працевлаштування;
- дослідити специфіку міграції українців за кордон та можливості їх повернення;
- розглянути протизаконне вивезення громадян України на територію РФ;
- обґрунтувати варіанти покращення ситуації.

Теоретичною і методичною основою дослідження є наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених з проблем міграції. Інформаційною базою роботи є наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених, матеріали періодичних видань, ресурси мережі Internet, тощо.

Елементи **наукової новизни** даної роботи полягають у наявності нового погляду на проблему міграції, який враховує поточний соціально-економічний стан України та наслідки збройного вторгнення в Україну Російської федерації.

При написанні роботи були використані наступні **методи дослідження**: методи збору та узагальнення інформації, спостереження, групування, аналізу тощо.

РОЗДІЛ 1

АНАЛІЗ МІГРАЦІЇ, ЇЇ ВИДІВ ТА ДЖЕРЕЛ ПОХОДЖЕННЯ

1.1. Сутність та зміст поняття «міграція»

Міграція в Україні це постійне явище, яке було раніше та існує і на сьогоднішній день, вона охоплює майже всі країни та континенти нашої планети. Люди переїжджають з міста до міста, з країни до країни. У сучасній літературі визначають близько 40 визначень поняття «міграція», але є одне, яке найбільш точно за всі описує таке визначення: міграція – це перетин адміністративного кордону, добровільний чи примусовий просторовий рух осіб чи груп осіб від місця (країни) виїзду до місця (країни) в'їзду за наявності або без неї законних підстав на певний період часу або назавжди, що може вести за собою зміну постійного місця проживання; цей рух включає в себе еміграцію та імміграцію [12]. У вузькому розумінні «міграція – це закінчений вид територіального переміщення (переселення), тобто це безповоротний вид міграції, що супроводжується зміною постійного місця проживання, при якому відбувається з'єднання місця проживання з місцем роботи, навчання чи іншої діяльності в одному населеному пункті» [12, с.129]. Звідси мігрант – особа, яка здійснює міграцію.

Слід зазначити, що міграція є потужною рушійною силою сталого розвитку для мігрантів та їхніх громад. Це приносить значні переваги у вигляді навичок, зміцнення робочої сили, інвестицій та культурного розмаїття, а також сприяє покращенню життя громад у країнах їх походження шляхом передачі навичок та фінансових ресурсів.

Види міграції

- зовнішня (міжконтинентальна та континентальна) і внутрішня;
- організована та неорганізована;
- добровільна та примусова (міграція працівників і спеціалістів та міграція біженців);
- зворотна та незворотна, або у ширшому розумінні маятникова (до одного місяця);

- сезонна (від місяця до року);
- довготермінова (понад рік) та постійна (не передбачає повернення на батьківщину).

Зовнішня міграція поділяється на: еміграцію, імміграцію, рееміграцію та репатріацію.

Еміграція – це переміщення осіб з даної країни в іншу;

Імміграція – це переміщення осіб з інших країн на територію даної країни;

Рееміграція – це повернення колишніх громадян даної країни на батьківщину.

Репатріація – це повернення осіб на батьківщину, що раніше були насильно вивезені за її межі

Внутрішня міграція, що здійснюються в межах певних адміністративно-територіальних одиниць держави поділяються на:

- внутрішньо обласні та міжобласні;
- внутрішньо районні і міжрайонні;
- міжселищні і міжміські;
- внутрішньо республіканські та міжреспубліканські.

Також міграцію поділяють на: епізодичні міграції (це ділові, рекреаційні та інші поїздки, які є нерегулярними в часі, і можуть здійснюватися не в одних і тих же напрямках), маятникові (це щоденні або щотижневі поїздки від місця проживання до місця роботи і назад в інший населений пункт), сезонні (переміщення працездатного населення до місця тимчасової роботи і проживання з можливістю повернення до місця постійного проживання), Незворотний вид або переселення (міграція, що передбачає зміну постійного місця проживання).

Звичним є і розподіл осіб, які залучені до процесу міграції (мігрантів) на такі категорії, групи, типи, як:

- постійні переселенці;
- тимчасові службовці чи робітники (легальні та нелегальні);
- шукачі притулку, біженці;
- політичні, економічні, екологічні (добровільні/вимушені) мігранти;
- мігранти заради роботи, навчання, створення/возз'єднання родини;

- учасники гуманітарних переміщень/переселень;
- члени сімей мігрантів;
- іноземці з дозволом на проживання;
- «візитери» (дипломати, працівники міжнародних місій, відряджені особи);
- реемігранти тощо [12, с.130-136].

Отже, міграційні процеси супроводжують розвиток суспільства протягом тисячоліть. Саме міграція сприяла такому розселенню людей на нашій планеті, утворенню тих чи інших країн. А також формувала цілі професії, впливала на різні сфери життя, розвиток торгівлі, дозволяла зростати ринку робочої сили в одній країні та на певній території. У той же час міграційні процеси сприяли відтоку робочої сили. Глобалізація також пов'язана з процесом міграції, і постійно сприяє збільшенню потоків мігрантів у світі, адже глобальний світ – максимально відкритий для всіх. Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації. Наслідком цього процесу є розподіл праці, міграція капіталу, людських та виробничих ресурсів, стандартизація законодавства, економічних та технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Цей процес має об'єктивний і системний характер, тобто охоплює всі сфери життя суспільства. У результаті глобалізації світ стає більш зв'язаним і взаємозалежним від його суб'єктів [20].

Якщо виокремити основні види міграції населення, що спостерігаються на території Української держави станом на 2023 рік, то можна виділити саме такі:

- внутрішнє переміщення територією країни;
- міграції за кордон;
- протизаконне вивезення громадян України на територію Російської Федерації.

На жаль, це наша реальність з якою нам доводиться стикатися щодня з 24 лютого 2022 року, а людям з Донбасу навіть з 2014 року. Через збройне вторгнення Російської Федерації людям доводиться мігрувати, або у межах країни, або за кордон. Не рідкість, коли людей з окупованих територій примусово вивозять на ворожу територію та примушують змінювати громадянство на російське або вступати до російської армії. Це зроблене з метою знищення української нації, та привласнення

територій України. Не рідкість коли вивозять саме дітей, бо вони є шляхом до майбутнього. Велика частина українських дітей була вивезена до Росії у літні табори, де проводилося їхнє «перевиховання», зокрема «русифікація». У цих таборах дітям пропагували російський патріотизм. Такі дії, на думку депутатів ПАРЄ, можуть бути елементами геноциду [5]. Друга стаття конвенції ООН визначає геноцид як будь-які дії, «вчинені з наміром знищити, повністю або частково, національну, етнічну, расову чи релігійну групу» [19].

Росія вчиняє міжнародні злочини це такі, як умисне вбивство; умисне заподіяння сильних страждань або серйозних тілесних ушкоджень чи шкоди здоров'ю; умисний напад на цивільні об'єкти; напад на незахищені й такі, що не є військовими цілями, міста, села, будівлі або їх обстріл із застосуванням будь-яких засобів; застосування зброї, боєприпасів, техніки та методів невибіркової дії; умисний напад на медичні заклади та транспорт тощо.

1.2. Походження міграції

У залежності від причин, які мотивують до переміщення, відрізняють добровільну і вимушену міграцію. Найбільш тяжкою є вимушена міграція, яка буває зовнішня та внутрішня. Кожна міграція має свою причину. На думку Блінової М. С., до основних причин міграції можна віднести географічні відмінності в пропозиції і попиту на робочу силу, відмінності між рівнями економічного розвитку окремих країн і регіонів світу, рівнями заробітної плати і доходів, структурне безробіття, поширення глобального капіталізму, міжнародна економічна інтеграція. Зробивши загальний аналіз причин міграції можна виокремити основні з них, а саме:

- економічні – пошук людьми кращих умов життя, виїзд із метою працевлаштування, освоєння нових земель та наукової діяльності;
- політичні – пов'язані з війнами, зі зміною державних кордонів, з дискримінацією певних соціальних груп населення, утиском релігійних груп;
- стихійні – викликані природними катастрофами, стихійним лихом;
- освітні – пов'язані з навчанням;

- туристичні – пов’язані з туристичними подорожами;
- міграції членів сімей – несе в собі мету возз’єднання та/чи створення сім’ї.

Розглянемо детальніше кожен з них.

Економічні. Люди шукають більш високий рівень життя, більшу заробітну плату, можливості для самореалізації, це все напряму впливає на стан людини, тому задля покращення його, люди мігрують у інші міста або країни.

Політичні. Найчастіше вони є вимушеними. Війни ніколи не були пов’язані зі щасливим життям під час них, постійний поділ кордонів, люди страждають психологічно та гинуть, постійні дискримінації певних груп населення, утиски релігійних груп, це все негативно впливає на людей, особливо на їх психологічний стан. Ні одна психічно здорова людина не захоче добровільно жити в умовах воєнних дій, тому більшість здійснює вибір виїжджати у більш сприятливі, для здорового і безпечного життя, умови.

Стихійні. Ніхто не застрахований від стихійного лиха. Розглянемо на прикладі землетрусів у Туреччині. Вчені порівняли силу двох землетрусів, що сталися у Туреччині 6 лютого 2023 року (перший – тривав 65 секунд, а другий – 45 секунд), з ударом еквівалентним 500 атомних бомб. Загибло більше 50 тисяч осіб [13]. Люди тікали з Туреччини лише для того, щоб зберегти життя собі та своїй родині. На щастя, у нас в Україні відсутні такі вбивчі стихійні лиха завдяки територіальному розміщенню нашої країни, але декого не влаштовує клімат в Україні, тому теж їдуть за кордон у теплі країни.

Освітні. Батьки бажають для своїх дітей кращої освіти для кращого майбутнього. Освітня міграція має на меті навчання за межами адміністративно-територіального кордону.

Туристичні. Побачити світ це напевно мрія кожної людини. Люди подорожують з міста до міста з країни до країни для того, щоб відпочити, щоб побачити якісь пам’ятки мистецтва, архітектури та інше.

Міграція членів сім’ї. Така міграція пов’язана з возз’єднанням з особами що мігрували раніше та сім’ї. Також, пов’язані з метою створення нової сім’ї [12].

Варто звернути увагу на те, що з часом причин для міграції стає дедалі більше. Тому не можна виокремити одну, взявши її за головну причину міграції. Проте всі інші причини стають вторинними відносно до економічних.

Міграція негативно впливає на демографічну ситуацію в Україні, оскільки велика кількість українців виїздить за кордон спочатку з метою працевлаштування, а зрештою залишається на постійне місце проживання. Тому виявлення факторів впливу, встановлення причин, цілей і напрямків міграцій за допомогою статистичних методів надасть можливість впровадити виважену політику у сфері регулювання міграційних потоків.

Затягування військових дій буде спонукати українців і далі мігрувати за кордон. Інтенсивність та напрям міграції залежатимуть і від таких факторів як: розширення чи звуження територій бойових дій; прогресу деокупації територій; стану місцевої критичної інфраструктури; безпосереднього обстрілу населених пунктів; виникнення кризових явищ техногенного чи природного характеру; рівня соціально-економічного відновлення звільнених територій; змін ринку праці та економічної структури різних регіонів України тощо [15].

Усі ці чинники безпосередньо впливають на рівень міграції, який впливає на соціально-економічний стан в Україні. Дослідження цих чинників допоможе знайти відповідь на питання: «Що потрібно зробити для того, щоб покращити економічне та соціальне становище на території України?»

У даному дослідженні зроблена спроба розглянути вплив міграції, що спостерігаються на території України станом на 2023 рік на соціально-економічну ситуацію в країні та знайти відповідь на поставлене питання.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ ВПЛИВУ МІГРАЦІЙ НА СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНУ СИТУАЦІЮ В УКРАЇНІ

2.1. Внутрішньопереміщені особи: розміщення та працевлаштування

Наразі, ми живемо в умовах воєнних дій де багато людей через збройну агресію Російської Федерації проти України: загинуло, втратило дім, родичів. Психологічний стан у кожної людини порушений через ті жахливі речі, що доводиться спостерігати на власні очі та читати у новинах. Це все призводить до міграції у більш безпечні місця нашої країни. Люди з Донбасу ще у 2014 році стали першими свідками тих страшних подій та емігрували з метою власної безпеки у інші області України, наприклад, у такі, як Харківська, Київська, Дніпропетровська та інші. На жаль, після подій 24 лютого 2022 року, кількість внутрішньо переміщених осіб суттєво збільшилася в напрямку західної частини України до таких областей, як Львівська, Хмельницька, Закарпатська, Волинська, Івано-Франківська.

Внутрішньо переміщеною особою (ВПО) є «громадянин України, іноземець або особа без громадянства, яка перебуває на території України на законних підставах та має право на постійне проживання в Україні, яку змусили залишити або покинути своє місце проживання у результаті або з метою уникнення негативних наслідків збройного конфлікту, тимчасової окупації, повсюдних проявів насильства, порушень прав людини та надзвичайних ситуацій природного чи техногенного характеру» [11]. Наразі, через окупацію східної та частково південної частини нашої країни Російською Федерацією, безпечним місцем вважаються західні області України такі, як Львівська, Хмельницька, Закарпатська та інші.

Міністерство соціальної політики у відповіді на запит Громадянської мережі ОПОРА повідомило, що станом на 9 червня 2023 року на обліку внутрішньо переміщених осіб в Україні перебуває 4 871 807 людей, із яких 60% – жінки, а 40% – чоловіки. Підкреслимо, що повномасштабне вторгнення змусило покинути свої дім 700 людей віком 100 і більше років див. рис. 2.1 [8]. У піраміді зазначені лише

данні тих осіб, які офіційно зареєстровані, як внутрішньо переміщені особи. Справжні масштаби даних переміщень значно більші. Складно уявити кількість людей, що стали внутрішньо переміщеними особами на українських територіях, через російське вторгнення на територію України.

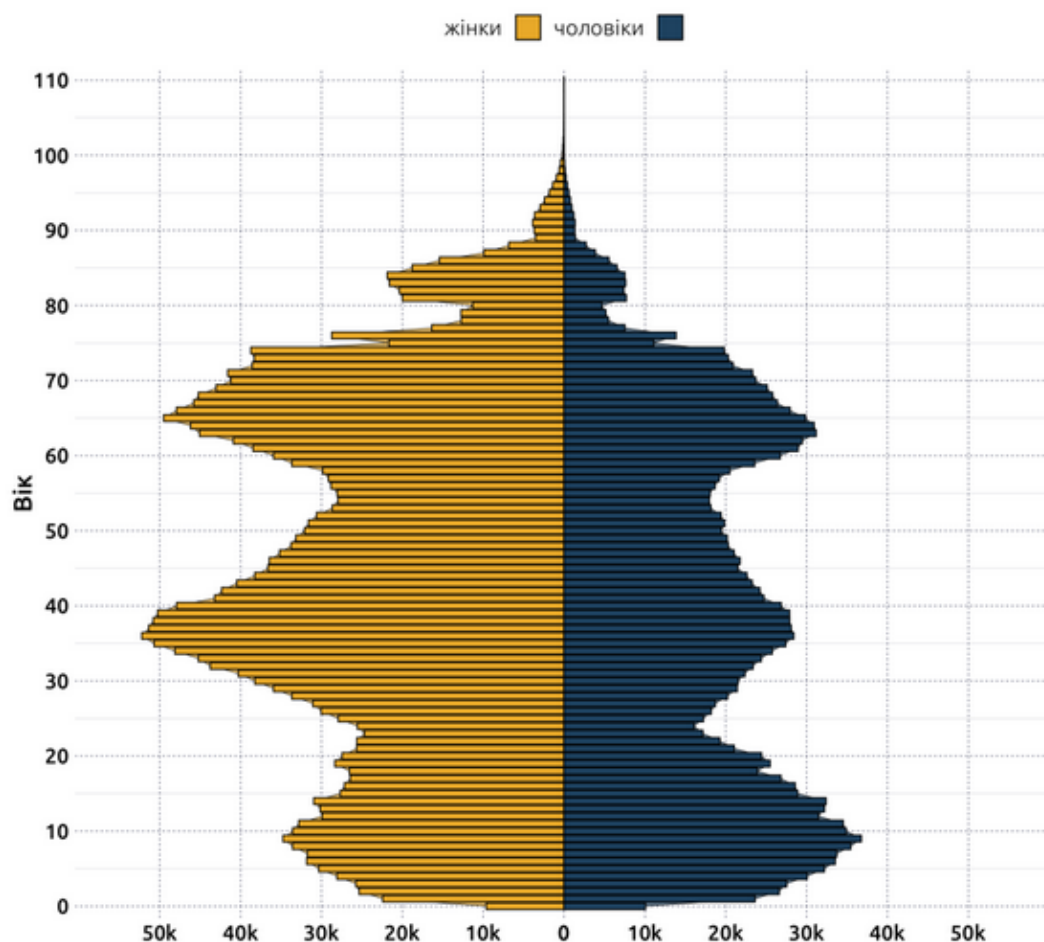

Рис. 2.1 Статеві-вікова структура українських ВПО станом на 09.06.2023 р.

(Джерело: ДП ІОЦ Мінсоцполітики)

Люди мігрували з власних міст та селищ. Через такий наплив біженців, що втратили постійний заробіток, постало питання працевлаштування даних осіб. На жаль, місць для праці бракує, та велика кількість внутрішньо переміщених осіб не проявляють зацікавленості в офіційному працевлаштуванні, оскільки сподіваються найближчим часом повернутися до дому та на свою роботу, хоча вже мало ймовірно, що від їхнього колишнього місця роботи залишилось хоч щось, крім назви.

Безробіття є звичним явищем для кожної країни світу. Зважаючи на події після 24 лютого 2022 року кількість ВПО зростає, а підприємства призупинили роботу через

воєнні дії. У наш час безробіття здебільш пов'язано з обстрілами. Це призвело до збільшення безробіття в країні. Національний банк оцінив рівень безробіття в Україні у 2022 році в 25 – 26%. Згідно з останнім макропрогнозом Нацбанку, на 2023 рік регулятор закладає безробіття у розмірі 19% з поступовим скороченням цього показника до 16,9% та 14,4% відповідно в наступних роках [6]. Побачити кількість зареєстрованих безробітних можна на рис. 2.2.

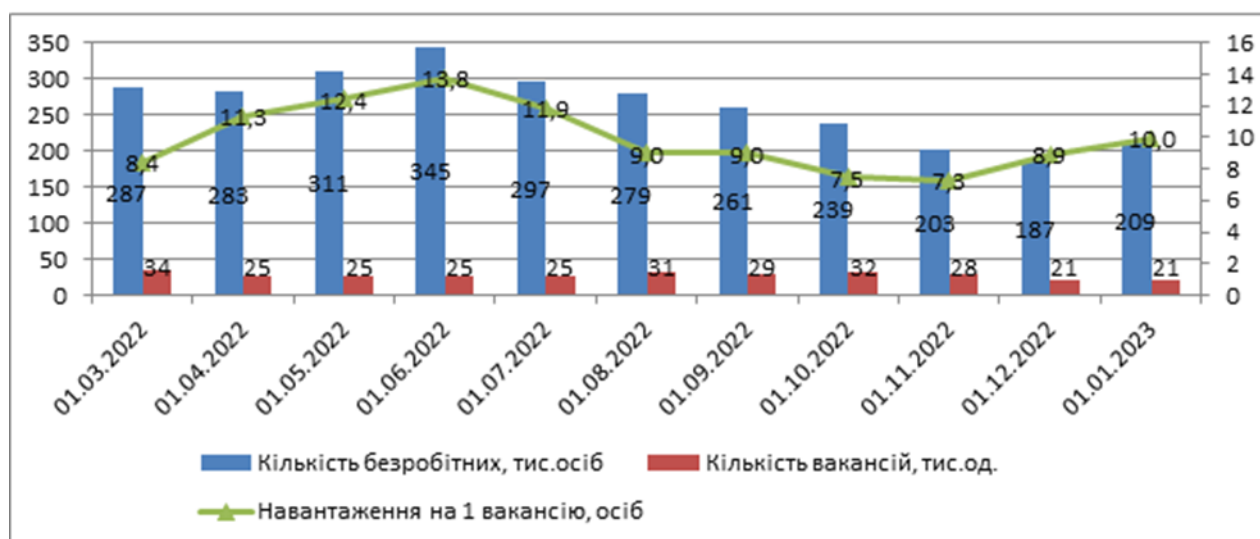

Рис. 2.2 Кількість зареєстрованих безробітних, кількість, вакансій та кількість претендентів на одну вакансію в Україні у період воєнних дій [15]

Потрібно зауважити, що попри всі прогнози, точну відповідь ніхто не може гарантувати, оскільки дії ворога неможливо передбачити. Праця в умовах війни несе велику загрозу для життя людини, через постійні обстріли підприємств та цивільних об'єктів.

2.2. Міграція українців за кордон та їх повернення

Як відомо, через воєнні дії на території нашої держави, багато українців змушені були мігрувати навіть за кордон України. Через воєнні дії чоловікам, віком від 18 до 60 років (винятками є чоловіки, що не є придатними до служби за станом здоров'я) міграція за кордон неможлива. Тому, основними вимушеними мігрантами

за кордон країни є жінки, діти та люди похилого віку. У відповідь на запит Громадянської мережі ОПОРА МЗС повідомило, що станом на 21 червня 2023 року за кордоном перебували 8 млн 177 тис. українців. Порівняно з даними на 1 лютого 2023 року, тобто за неповні 5 місяців, ця кількість зросла майже на 188 тис. осіб. [8] цю статистику можна побачити у таблиці 2.3.

Таблиця 2.3

Кількість українців за кордоном станом на 2023 рік

Дата	Кількість українців за кордоном
01.02.2023	7 989 027
29.03.2023	8 054 849
21.06.2023	8 177 638

Основними напрямками, які обрали українці для прихистку є такі країни, як: Польща, Німеччина, США, Чехія, Італія, Канада, Іспанія та інші. В інформаційних джерелах зазначають, що понад половина українців перебувають лише у Польщі – 22%, Німеччині – 14,6% та США – 11%.

Уся зазначена інформація може свідчити, що нині за кордоном через воєнні дії перебуває понад 20% українського населення порівнюючи з тим, скільки перебувало на території України до подій 24 лютого 2022 року. Зважаючи на таку кількість мігрантів за кордон постає логічне питання, як повернути людей на батьківщину.

На жаль, більшість людей вже не зможуть повернутися в Україну через такі причини як навчання; зруйнована оселя; ризик краху економіки; безробіття.

Розглянемо детальніше кожен з цих причин.

Навчання. Батьки через воєнні дії вивозять власних дітей та вимушені віддавати їх у заклади освіти у тих регіонах де вони знаходяться тому, що навчання в українських закладах освіти нині відбувається у дистанційному режимі, що негативно позначається на навчанні дитини. Оскільки навчання відбувається за кордоном, дітям легше засвоїти мову країни перебування, як наслідок погіршується знання рідної української мови, тому що відсутнє українське оточення. Дітям, що не досягли підліткового віку легше засвоїти іноземну мову, як рідну, дітям що досягли підліткового віку це дається складніше через те, що вже у свідомому віці вони деякий час жили в українському середовищі. Але, не зважаючи на складність засвоєння іноземної мови, діти все одно обирають лишитися на подальше навчання та життя за межами України, оскільки навчання в іноземному університеті вважається більш кваліфікованим ніж в українському.

Зруйнована оселя. Території сходу України, а саме Луганська та Донецька області. З 2014 року вони потерпають від постійних воєнних дій та окупації. Починаючи з 24 лютого 2022 року ситуація на фронті погіршилася, зруйнована величезна кількість осель, і це лише на сході. За даними Фонду енергоефективності, станом на вересень 2023 року в Україні внаслідок війни пошкоджено 127 тис. приватних будинків. Щодня до цього переліку додаються нові об'єкти [9]. Жити в пошкодженій або зруйнованій оселі неможливо. Влітку можна ще трохи пожити але з настанням осені така можливість зникає. Через дощі, сніг, вітер, мороз неможливо жити у зруйнованому будинку, тому люди приймають рішення їхати в інше місце, якщо є родичі в Україні, то це в межах країни, але частіше за все рішення приймається на користь проживання за кордоном. Люди прагнуть почати нове спокійне життя, на жаль в Україні поки цієї можливості немає.

Ризик краху економіки. Економіка України є дуже чутлива до зовнішньої ситуації у світі. Фактори економічної деградації склалися не один рік, і мають глибинне, а не поверхневе походження. Першими спрацювали чинники деградації промислових підприємств і руйнування національної грошово-кредитної системи, потім додалися інші фактори, які посилили і прискорили тенденції падіння [1]. Потрібно розуміти, що поки на українських територіях воєнні дії, економіка є більш-

менш стабільною та ситуація у світі на неї немає великого впливу, але ніяких прогнозів на жаль на це питання ніхто не може гарантувати. По завершенню війни є великий шанс покращити економіку України, але це з урахуванням того, що війна не матиме затяжний характер. Як закінчатся воєнні дії, аби уникнути ризиків життя в умовах економічного занепаду, люди обирають життя в країнах де економічне майбутнє є більш прогнозованим та конкретизованим.

Безробіття. Унаслідок повномасштабного вторгнення, в Україні станом на січень 2023 р., за оцінкою Київської школи економіки, прямих збитків зазнали щонайменше 109 великих і середніх підприємств різних форм власності, а загальна сума збитків оцінюється в 13 млрд дол. За оцінкою експертів, 19 (17 %) приватних та державних підприємств з-поміж великих та середніх зруйновано повністю, ще 90 (83 %) пошкоджено частково [2]. Через ракетні обстріли є пошкодження як самих підприємств, так і електричної інфраструктури України. Тому частина українців обирає шлях пошуку роботи за кордоном, оскільки там ринок праці є більш розвиненим та задовольняє більшість потреб людини. Усі ці причини безпосередньо впливають на міграцію українців за межі Українського кордону. Зрозуміло, що деяка частина людей повернеться на батьківщину після завершенню воєнних дій, але не відомо скільки ще триватиме військова агресія та які наслідки вона матиме для українських земель. Але тоді виникає слушне питання, як сприяти тому, щоб до України повернулося якомога більше українців. Для цього є декілька варіантів збільшити відсоток тих людей, що збираються повертатися. Основними з цих варіантів є:

- вкладення бюджету в українську освіту задля того, щоб вона вийшла на міжнародний рівень;
- надання постраждалим, що втратили оселю через воєнні дії, нової оселі або ж відбудови зруйнованої;
- боротьба з корупцією, вкладення бюджету у військову частину задля скорішої перемоги;
- надання/створення робочих місць тим, хто їх втратив та створення умов для відкриття малого, середнього та великого бізнесу на території України.

Потрібно розуміти, що більша частина людей, що перебуває за кордоном, повернуться лише після закінчення воєнної агресії Російської Федерації проти України. Життя в умовах постійних обстрілів приносить багато дискомфорту та ризиків для життя і здоров'я людини.

2.3. Протизаконне вивезення громадян України на територію РФ

Військова агресія Російської Федерації спричинила окупацію східної частини нашої країни. На жаль, дуже багато людей опинилося в зоні бойових дій і тоді постало питання вивезення цивільних з зони бойових дій. Вже з початку березня 2022 року стала надходити інформація про примусове вивезення українських громадян на території, що були окуповані до 24 лютого 2022 року, а пізніше – про їх депортацію на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь. Вивезення відбувалося з районів активних бойових дій, а також із зайнятих російською армією населених пунктів Київської, Чернігівської, Харківської, Сумської, Запорізької, Донецької, Луганської, Херсонської областей [14]. Деякі міста такі, як Маріуполь були окуповані та оточені російською армією настільки, що евакуація на контрольовані українським урядом території була неможлива.

Примусове вивезення українських цивільних з окупованих територій на територію Російської Федерації – воєнний злочин. Російська армія навмисно перекривала евакуаційні коридори, що не давало змоги евакуюватися на контрольовані українським урядом території. Перше офіційне повідомлення української влади про «примусове вивезення» українців з'явилося 26 березня. Віцепрем'єр-міністерка – міністр з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України Ірина Верещук повідомила, що кількість насильно депортованих Росією українців складає майже 40 тисяч осіб [14]. Кількість осіб, що було вивезено стрімко збільшувалася. З початку повномасштабного вторгнення до Росії були вивезені близько 4,8 мільйона жителів України, з них понад 700 тисяч – діти. Про це повідомляє Укрінформ з посиланням на доповідь російської уповноваженої з прав дитини Марії Львової-Белової [16]. Проте ці дані змінюються щодня, тому достовірно

знати яка саме кількість людей на даний час депортовано на територію Російської Федерації, неможливо. Проте зважаючи на наявні наближені розрахунки можна зробити висновок, що це несе за собою негативний вплив на соціально-економічний стан в Україні.

Чимало уваги приділялось описам нібито комфортних умов, які чекають на українців у РФ, та гарантіям безпеки. Однак реалії цим описам не відповідають. Зокрема, у світових ЗМІ публікувалися розповіді українців, які пройшли через російські фільтраційні табори. Таких таборів лише в Донецькій області налічується, за різними даними, від 18 до 21. Українці, які потрапляють до цих таборів, змушені проходити принизливі допити, огляди на предмет татуювань. На території РФ українці опиняються у фактично безправному становищі. Їх депортують до віддалених регіонів РФ, зокрема Східного Сибіру та Далекого Сходу [4].

Людьми маніпулюють, намагаються ввести в оману нібито в Російській Федерації буде краще, нібито Україна їх зрадила та покинула напризволяще. Існують розповіді багатьох людей, що були депортовані до Росії та за деякий час повернулися до України. Ніде не йшлося про гарне життя, яке змальовують ЗМІ. На жаль, не багато людей вирішують розповісти правду, лише на території України, або за кордоном, не на території РФ.

Насильно вивезені громадяни у більшості випадків не повертаються на батьківщину, через воєнні дії та пропаганду, що російські ЗМІ оприлюднюють на телебаченні та у новинах.

Ворогу для депортації більш за все підходять діти, оскільки дають змогу керувати їх батьками, з метою дізнатися цінну інформацію стосовно розташування українських військових, або координат споруд де може зберігатися зброя. Дітей вивозять у літні табори де привчають до російської мови та історії, маніпулюють ними.

Уповноважена президента з прав дитини Дар'я Герасимчук повідомляла, що станом на кінець березня українській владі точно відомо про понад 19,5 тисяч дітей вивезених з ТОТ до Росії, але їх складно точно підрахувати через окупацію частини території України. За даними Центру нацспротиву на квітень, росіяни на тимчасово

окупованих територіях України проводять примусові «медогляди» дітей, аби мати підставу для їх депортації. І з початку року зі сходу України незаконно вивезли близько 103 тисяч неповнолітніх українців [7].

Діти в даному випадку є способом маніпулювання. Батьки повні жаху за своїх дітей ладні зробити усе, аби їх дитина жила. Дуже складно міркувати без емоцій, коли твоїй дитині погрожують, бо не відомо, що може зробити ворог, але можна зрозуміти, що дитина перебуває в реальній небезпеці. Росія всіляко ускладнює і владі, і родинам процес повернення дітей в Україну. Країна-агресор постійно переміщує неповнолітніх громадян нашої держави з одного місця в інше, не маючи при цьому жодних списків, використовує російську форму імені. Ті родини, яким усе таки вдалося зайти своїх дітей, стикаються з численними перешкодами [10].

Міжнародне право визначає три категорії дітей, постраждалих від сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом:

- діти, які безпосередньо зазнали сексуального насильства;
- діти, які стали свідками сексуального насильства;
- діти, які народилися в результаті сексуального насильства.

Нині є достатні підстави стверджувати про наявність першої та другої категорій українських дітей, постраждалих від сексуального насильства російських військовослужбовців [18].

Отже, ґрунтуючись на вищесказаному, можна зробити висновок, що такі дії Російської Федерації стосовно українців є злочинами проти людяності. Такі злочини значно впливають на соціально-економічний стан в Україні. Порушення прав людей, насильство над ними (психологічне та фізичне) впливає на соціальний стан в Україні. Сприяти покращенню цього стану можуть:

- інтернет-форуми з можливістю розповісти про те що довелось пережити в умовах окупації та депортації;
- після повернення до України надати безкоштовні консультації психолога.

Стосовно економічного стану. Такі депортації дуже негативно на нього впливають, оскільки постійні депортації створюють ризики для людей, що планують

тут жити, бо не відомо, чи захоплять інші області України, Тому, можна вжити таких заходів:

- створити загальний реєстр де родичі або самі депортовані особи зможуть зареєструвати свої дані для того, щоб їх можливо було обміняти з російськими полоненими;

- обмін українців на російських полонених;

- прискорене завершення воєнних дій на території України.

Дотримуючись даних рекомендацій, можна сприяти більш швидкому поверненню депортованих українців на територію України, та покращити соціально-економічний стан нашої незалежної країни.

ВИСНОВКИ

Зважаючи на зміст даної науково-дослідної роботи, можна підбити певні висновки та дати певні рекомендації за кожною з тем.

Внутрішньо переміщені особи, їх розміщення та працевлаштування. Через воєнні дії на територіях України спричинених Російською Федерацією, з метою привласнення українських земель та знищення української нації, внутрішньо переміщені особи тимчасово втратили можливість на повернення до постійного місця проживання. Деякі українці, на жаль, можуть взагалі не мати змоги повернутися до постійного місця проживання, а дехто взагалі не планує вже повертатися додому. Тоді постає слушне запитання стосовно працевлаштування та соціалізації внутрішньо переміщених осіб у наших умовах.

Треба зауважити, що для покращення економічного стану в Україні з допомогою внутрішньо переміщених осіб потрібно:

- забезпечити можливість для офіційного працевлаштування кваліфікованих спеціалістів для налагодження координаційних зв'язків з релокованими підприємствами;

- забезпечити професійне навчання для надання якісної освіти майбутнім кваліфікованим спеціалістам, можливість підвищення кваліфікації;

- забезпечити єдиний реєстр ВПО та регулярно його доповнювати даними про сімейне положення, здобуту освіту, професійна посаду, яку займала внутрішньо переміщена особа, особисті здобутки та контактні дані;

- залучати органи самоврядування для допомоги внутрішньо переміщеним особам у пошуку працевлаштування.

Соціалізація внутрішньо переміщених осіб. Люди, що приїхали зі сходу можуть не знати та не розуміти культуру та діалект центральної та західної частини України. Тому, що стосується соціалізації внутрішньо переміщених осіб, то з цього приводу можна вжити таких заходів:

- залучення ВПО до курсів з вивчення діалекту того регіону, де є зареєстрованим як внутрішньо переміщена особа;

- цілеспрямована культурна робота над вивчення культурних цінностей регіону;

- залучення Українського культурного фонду, як спонсора даних пропозицій.

Усі ці рекомендації допоможуть у покращенні економічного стану в країні та поліпшення психологічного стану внутрішньо переміщених осіб від вимушеного переміщення країною з метою пошуку прихистку.

Міграція українців за кордон. Велика кількість українців через обстріли обрали рішення виїхати за межі українського кордону з метою власної безпеки. Зараз постає питання їхнього повернення на батьківщину, зрозуміло, що насильно примусити повернутися до України влада не має права, тоді потрібно проводити зміни в країні для того, щоб у людей було прагнення повернутися в Україну після закінчення бойових дій. Повернення українців до України сприятиме значному покращенню економіки країни. Стосовно цього є декілька пропозицій:

- сприяти тому, щоб у країні зникло таке поняття, як корупція, яка гальмує економічний розвиток нашої держави, що робить її непридатною для комфортного життя;

- сприяти покращенню освіти, щоб вона мала міжнародний рівень кваліфікації;

- особам, які збираються повертатися та в яких зруйнована оселя, надати або нове житло або кошти на відбудову зруйнованої;

- створення реєстру тих хто втратив підприємство та надавати можливості відновити це підприємство, впроваджувати курси з управління власним бізнесом на території України.

Стосовно соціального стану країни можна взяти такі заходи:

- надання безкоштовної психологічної допомоги для адаптації після повернення в країну;

- відбудова у післявоєнний час зруйнованих національних пам'яток країни.

Протизаконне вивезення громадян України на територію Російської Федерації.

На окупованих територіях східної частини України ворог неодноразово змушував виїжджати цивільних на територію Росії. Такі депортації українців до РФ негативно впливають на соціально-економічний стан в Україні.

Існує декілька способів покращити економічний стан, наприклад:

- повернення українців шляхом обміну на російських полонених;
- створити загальний реєстр де родичі насильно вивезених громадян або самі ці громадяни зможуть внести свої дані за якими їх можуть ідентифікувати та внести до загальної кількості депортованих до РФ, що сприятиме на міжнародному суді можливістю покарати ворога за насильницькі дії.

Стосовно покращення соціального стану можна запропонувати такі рекомендації:

- надання консультацій психолога до прибулих з Росії та російської окупації людей;
- пільги на відвідання національних пам'яток України;
- створення інтернет-форумів де люди зможуть офіційно або анонімно поділитися своєю історією з примусового виїзду на територію Російської Федерації.

Отже, підбиваємо загальні підсумки:

- міграція – це закінчений вид територіального переміщення;
- міграція є рушійною силою економіки;
- ВПО вимушені через збройний конфлікт виїхати з власних помешкань на інші території України, але зазнали складнощів з працевлаштуванням;
- мігранти за кордон виїхали з метою безпеки, проте наразі постає питання стосовно повернення даних осіб на територію України;
- на окупованих територіях східної частини України ворог неодноразово змушував виїжджати цивільних на територію Російської Федерації.

Загальні рекомендації:

- цілеспрямована культурна робота з вивчення культурних цінностей регіонів України;
- сприяти покращенню освіти, щоб вона мала міжнародний рівень кваліфікації;
- надання безкоштовної психологічної допомоги;
- створення загального реєстру українців, що зазнали шкоди від воєнних дій та (або) фізичного, психологічного насилля з боку ворога.

Виконання всіх вищезазначених рекомендацій сприятиме покращенню соціально-економічного стану в Україні, що сприятиме виходу країни на більш високий рівень, порівнюючи з минулими роками, та сприятиме ствердженню України, як незалежної рівної іншим держава.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анатомія кризи української економіки. Економічна правда : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2015/06/16/546489/> (дата звернення: 16.11.2023).
2. Безробіття в Україні в період повномасштабної війни. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/bezrobittya-v-ukrayini-v-period-povnomasshtabnoyi-viyny> (дата звернення: 14.12.2023).
3. Весельська Л.А. Поняття міграції та міграційних процесів у сучасних наукових концепціях. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Державне управління. Том 29 (68) № 1 2018. – с. 8-11. URL: https://www.pubadm.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/1_2018/4.pdf
4. Вплив міграції на соціально-економічну ситуацію в Україні : аналіт. доп. / [В. Потапенко, А. Головка, О. Валецький та ін.] ; за ред. В. Потапенка. – Київ : НІСД, 2023. – с. 33. URL: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2023-01/ad_mihratsia_gotove_03_01_2023.pdf
5. Депортація та примусове вивезення українських дітей до РФ: що саме ухвалила ПАРЄ в резолюції про ознаки геноциду? Радіо Свобода : веб-сайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/parye-ukhvalyla-rezolyutsiyu-pro-oznaky-henotsydu-shcho-dali/32384079.html> (дата звернення: 28.12.2023).
6. За підсумками року безробіття в Україні знизиться до 19% - Мінекономіки. Економічна правда : веб-сайт. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2023/09/14/704317/> (дата звернення: 21.09.2023).
7. Кількість прийнятих РФ дітей, яку озвучила Львова-Белова, може бути завищена — Герасимчук Суспільне Новини : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/540811-gerasimcuk-sprostovala-zaavi-lvovoi-belovoi-sodo-700-tisac-vivezenih-do-rf-ukrainskih-ditej/> (дата звернення: 31.10.2023).

8. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migracia-za-kordon-cerez-vijnu.html> (дата звернення: 28.11.2023).

9. Марні витрати енергії та ресурсів. Що не так із відбудовою України й що запозичити в Польщі. Texty.org.ua : веб-сайт. URL: <https://texty.org.ua/articles/111150/ukrayina-chy-znovu-sovok-jak-vartozminyty-pidkhody-do-vidbudovy-i-shcho-zapozychyty-v-polshchi/> (дата звернення: 21.11.2023).

10. ОБСЄ оприлюднила звіт про депортованих до Росії українських дітей. LB.ua : веб-сайт. URL: https://lb.ua/society/2023/05/04/554053_obsie_oprilyudnila_zvit_pro.html (дата звернення: 04.10.2023).

11. Портал державних послуг : веб-сайт. URL: <https://igov.org.ua/subcategory/1/32/situation/48>

12. Ровенчак О. Визначення та класифікації міграцій: наближення до операційних понять. Політичний менеджер № 2 2006. – с.129 URL: https://ipiend.gov.ua/wp-content/uploads/2018/07/rovenchak_vyznachennia.pdf (дата звернення: 04.10.2023).

13. Силу землетрусів у Туреччині назвали еквівалентною вибуху 500 атомних бомб. УНІАН : веб-сайт. URL: <https://www.unian.ua/science/zemletrusi-v-turechchini-buli-ekvivalentni-vibuhu-500-atomnih-bomb-12141162.html> (дата звернення: 11.12.2023).

14. Синюк О., Луньова А., Рашевська К., Мартиновський К., Павлюк А., Свиридова Д., Дорошенко Т., Катриченко Т. Депортація громадян України з території ведення активних бойових дій чи з тимчасово окупованої території України на територію Російської Федерації та Республіки Білорусь Аналітичний звіт. 2023 – с. 44. URL: https://zmina.ua/wp-content/uploads/sites/2/2023/01/deportation_ukr.pdf (дата звернення: 24.11.2023).

15. Соціально-демографічна ситуація в Україні: шляхи подолання наслідків війни. Національний інститут стратегічних досліджень : веб-сайт. URL: <https://niss.gov.ua/news/komentari-ekspertiv/sotsialno-demohrafichna-sytuatsiya-v-ukrayini-shlyakhy-podolannya> (дата звернення: 24.11.2023).

16. У Росії заявляють, що вивезли понад 700 тисяч українських дітей. Укрінформ : веб-сайт. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/3742632-u-rosii-zaavlaut-so-vivezli-ponad-700-tisac-ukrainskih-ditej.html> (дата звернення: 15.01.2024).

17. Чотири фази війни, або Чому ми розчаровуємось і злимось. Zaxid.net : веб-сайт. URL: https://zaxid.net/4_fazi_viyni_abo_chomu_mi_rozcharovuyemos_i_zlimos_n1539473 (дата звернення: 25.12.2023).

18. Шість злочинів росії проти дітей. АрміяІform/ 2023 – с.32. URL: <https://www.hsa.org.ua/blog/yaki-voyenni-zlochyny-vchynyaye-rosiya-proty-ditej-ukrayiny-ta-yak-yih-kvalifikuye-mizhnarodne-pravo/> (дата звернення: 24.11.2023).

19. Що таке геноцид і чи вчиняє його Росія в сучасній Україні? Говоримо з істориком Ярославом Грицаком. Суспільне Культура : веб-сайт. URL: <https://suspilne.media/culture/242447-so-take-genocid-i-ci-vcinae-jogo-rosia-v-sucasnij-ukraini-govorimo-z-istorikom-aroslavom-gricakom/> (дата звернення: 14.11.2023).

20. Що таке глобалізація? Голос України Газета Верховної Ради України : веб-сайт. URL: <http://www.golos.com.ua/article/149879> (дата звернення: 12.11.2023).